

General armije
KOSTA NAĐ

Josip Broz Tito — vizionar i vođa narodnooslobodilačkog rata

Prošle su četiri decenije od onih slavnih dana Četrdesetprve, kada je Tito krenuo iz Rudog prema Romaniji sa već formiranom Prvom proleterskom. Sva osnovna pitanja narodnooslobodilačkog ustanka koji je zamislio i trasirao u obliku permanentnog partizanskog rata i njegove sinteze sa socijalističkom revolucijom — već su bila rešena. U prethodnim teškim godinama, u dubokoj ilegali, stvorivši jedinstvenu, monolitnu Partiju »salivenu kao od jednog komada«, usidrenu u narodu, s programom koji je bio suštinski interes osnovnih slojeva svih jugoslovenskih naroda i narodnosti — zaključen je prvi krug procesa izrastanja u izuzetnu istorijsku ličnost. I da nije bilo 1941. istorija bi zabeležila Tita kao blistavu ličnost proleterskog pokreta i jednog od čelnih boraca revolucije koja se priprema.

*

U aprilski rat 1941. godine Jugoslavija je ušla gotovo bez ikakvih šansi. Buržoaziji koja je dvadeset godina, objedinjena oko porodice Karađorđević, terorizala radni narod, bilo je najvažnije da sačuva svoje ekonomske, klasne i političke pozicije. Peta kolona je razarala i onako nedefinisani odbrambeni plan. Rasulo je bilo na pomolu. U skladu sa svojom narodnom, antifašističkom politikom Komunistička partija je činila sve što je mogla da bi doprinela odbrani zemlje; jedina šansa je bila — naoružati sav narod i brzo organizovati svenarodni rat. Svi komunisti traže oružje,

Tito lično razrađuje plan akcije naoružavanja zagrebačkih radnika, skoro u svim većim centrima partijske delegacije posećuju vojne komande zahtevajući da se radnicima podeli oružje, ali ga oni ni u jednom mestu nisu dobili.

Odmah posle pada Zagreba, održane su dve sednice partijskog rukovodstva: 11. aprila na Bukovačkoj cesti, u stanu železničara Ivića, i 12. aprila u Solovljevoj 10, u stanu Deneša Vajsa. Tito tada još insistira na otporu »makar vojnički i bili poraženi«. Govori da komunisti nikada neće priznati kapitulaciju. O toj odluci obaveštava i Kominternu. Da bi se doneta odluka uspešno sproveda u život, dogovoreno je da se svi komunisti, skojevci i simpatzeri angažuju u sakupljanju oružja. Stav Partije je nedvosmislen: od trenutka kada je okupator upao u Jugoslaviju — komunisti se nalaze u ratu! Nova situacija je zahtevala, međutim, i hitno ojačavanje partijskih organizacija kadrovima koji su već prošli surovu ratnu školu. Najveći broj njih, prekaljenih interbrigadista iz rovova daleke Španije, ležalo je u francuskim logorima, pripremajući se za novi, veliki okršaj u svojoj domovini. Na Titov predlog, rukovodstvo Partije usvaja zaključak: organizovati izvlačenje španskih dobrovoljaca iz logora i uspostaviti ilegalne kanale za njihov povratak u zemlju. Uporedo se insistira na pojačavanju konspiracije, čuvanju kadrova, prelasku većeg broja komunista u ilegalnost.

Na sednici rukovodstva Partije od 12. aprila doneta je i istorijska odluka o formiranju Vojnog komiteta, sa generalnim sekretarom Partije Josipom Brozom na čelu. Takođe je dogovoreno da CK KPJ i CK KPH odmah objave proglase o nepriznavanju kapitulacije. Razgolićujući monstruožnu okupatorsko-kvislinšku laž o tobožnjem oslobođenju hrvatskog naroda, CK KPH je pisao da je »stvarnost nacionalnog ropstva suviše okrutna da bi se narodne mase dale zavesti brbljarijama o slobodi«, jer svakome mora biti jasno da je »cela Hrvatska stvarno porobljena, a da nezavisnost Hrvatske postoji samo na papiru«. Centralni komitet komunističke partije Hrvatske poziva Hrvate i Srbe »na okup i bratsku slogu: ujedinito svoje snage u opštoj zajedničkoj borbi sa ostalim ugnjetenim narodima Jugoslavije«.

U vreme pisanja prvog »ratnog« proglasa CK KPJ, još se sasvim pouzdano nije moglo govoriti o razvoju i ishodu ratnih događaja, još je postojala nada da se sva vojska neće predati niti da će sve komande do kraja zakazati. Četvrtog dana rata Čerčil je čak predlagao Simovićеvoj vladi da se povuče u neprohodne planine i tu organizuju otpor okupatoru. Buržoazija je, očigledno, bila protiv

takvog organizovanog opštenarodnog otpora. Raspadala se i ras-takala gotovo bez ikakvog stida i skrupula. Jedna grupacija je bila spremna na sluganstvo, kvislinštvo, saradnju sa okupatorom, otvo-renu izdaju — i ta je ostala u zemlji, a druga se opredelila za emi-graciju — i ta je pobegla.

Partija je računala sa takvim razvojem događaja. Tito je znao da narodi Jugoslavije ostaju sami i zato ih je još u proglasu od 15. aprila pozvao da ne klonu duhom. Vizionarski okrenut budućnosti, već tada je pisao: stvoriće se na istinskoj nezavisnosti svih naroda Jugoslavije slobodna, bratska zajednica. U aprilskom ratu i slede-ćih sedmica, Komunistička partija je ostala jedinstvena — izveš-tava Tito Kominternu i posebno naglašava kako je Centralni komi-tet bio u prilici da »rukovodi nesmetano u svim oblastima okupirane zemlje, održavajući redovite veze s tim oblastima«.

Prilike u zemlji su vrlo teške. Tito piše Kominterni o tome da »okupatori čine nečuvena nasilja«, da »žure da okupiranu zemlju podijele među sobom i da pojedine dijelove prisajedine svojim teri-torijama«, da su u Hrvatskoj »doveli na vlast ustaše i italijanskog princa za kralja«, da su ustaše »zavele pravu strahovladu«, da je »strijeljano na stotine Srba, seljaka i radnika bez ikakvog razloga«, da je »samo u Zagrebu uhapšeno preko 5.000 Srba, komunista i Je-vreja« i sl. U takvoj situaciji je upućen poziv svim pokrajinskim rukovodstvima na partijsko savetovanje, koje je održano početkom maja u Zagrebu. »Povod ovome savjetovanju u najtežim uslovima okupacije i krvavog terora«, objašnjavao je kasnije drug Tito, bio je u sledećem: 1) da se u novonastaloj situaciji, usled okupacije zem-lje, Partija brzo organizaciono prilagodi novim uslovima; 2) da se izvuku pouke i zaključci iz bliskih minulih događaja, koji su pretho-dili i koji su se odigrali za vrijeme napada imperijalističkih osvajača na našu zemlju; 3) da se utvrde zadaci koji se sada postavljaju pred našu Partiju, kada je zemlja rasparčana, a narodi Jugosla-vije stenju opljačkani i porobljeni pod okupatorskom čizmom im-perijalističkog grabežljivca.

Na Majskom savetovanju su utvrđeni »krupni neodgodivi raz-lozi koji su tražili da Partija hitno mobilizira sve svoje snage kako bi savladala velike i teške zadace koje stoje pred njom u ovim sud-bonosnim danima«. Da bi se to sprovelo, bilo je neophodno: a) orga-nizovati se prema novim prilikama i, na već utvrđenoj političkoj strategiji Partije, razraditi njenu vojnu strategiju; b) obezbediti jedinstvo akcije u svim krajevima Jugoslavije i izboriti se za to da svaki narod sam izvojuje svoju slobodu. Odlučeno je da svi

partijski rukovodioci odmah odu »u pojedine pokrajine, sprovode na terenu odluke Savjetovanja i da rukovode radom Partije« u pripremama za ustanak. Takođe je odlučeno da, po uzoru na CK KPJ, sva partijska rukovodstva formiraju svoje vojne komitete kao štabove narodnooslobodilačkog ustanka.

Majsko savetovanje je nedvosmisleno pokazalo dva ključna opredeljenja jugoslovenskih komunista: prvo, njihovu spremnost da sve podrede oslobodilačkoj, antifašističkoj borbi; i drugo, njihovo uverenje u to da borba može biti uspešna samo ako su u nju uključeni najširi slojevi svih naroda i narodnosti Jugoslavije. Titu je, kao istinskom i doslednom revolucionaru, bila duboko bliska Marksova misao o Partiji kao avangardi radničke klase i o narodu kao jedinoj snazi koja može izvesti pobedonosnu revoluciju. Dru- gim rečima, bilo je potpuno jasno da ustanak, shvaćen kao neprestani partizanski rat, a ne kao zaverenički, pučistički i avanturistički poduhvat, nije moguće razviti »ni izvojevati pobjedu nad okupatorom bez svjesnog i dobrovoljnog učešća osnovnih slojeva naroda«.

Rušenje aparata stare vlasti, okupatorske i kvislinške, pretpostavljalo je i obavezu stvaranja nove narodne vlasti u kojoj će »doći do izražaja, prvenstveno, interesi osnovnih slojeva naroda«. Borba za socijalno oslobođenje bila je, prema tome, motorna snaga kojom je od prvog dana podsticano buđenje i razbuktavanje neiscrpne energije svih naših naroda i narodnoasti. Na temelju tih stavova, pisao je kasnije drug Tito, radilo se »punim tempom da se čim prije izvrše pripreme za oružani ustanak«. I, dalje: »Mi se nismo pripremali avanturistički, već sa znanjem što se želi i što se može. Bili samo uvjereni da ćemo u svojoj namjeri uspjeti.«

Nagoveštavajući u aprilskim proglasima neizbežnost nastavljanja rata, nezavisno od kapitulacije vodećih državnih i vojnih krugova, Komunistička partija Jugoslavije je morala da razreši i osnovnu dilemu: da li je u uslovima okupacije zemlje, kada su osovinske armije na vrhuncu snage, moguće pokrenuti oružanu borbu koja će imati realne izgleda za prerastanje u opštenarodni oslobodilački rat, odnosno za koji se oblik oružanog ustanka treba opredeliti. Problem je bio utoliko složeniji što mnogi nisu mogli da shvate do koje je mere presudan izbor oblika oružanog ustanka i oslobodilačkog rata. Titu je, međutim, već od prvog dana bilo jasno da Jugoslavija 1941. nije isto što i Rusija 1917. godine, te da iskustva petrogradskog ustanka i oktobarske socijalističke revolucije ne mogu i ne smeju biti kopirana i mehanički prime-

njivana. On je učio svoje drugove da »put za postignuće tog cilja ne mora biti, niti može biti, isti onakav kakav je obilježen u velikoj oktobarskoj revoluciji«, jer »specifični uslovi i karakter unutrašnjeg razvitka u svakoj zemlji opredeljuju i specifičan put za postignuće i ostvarenje boljeg društvenog sistema.«

Kao istinski marksista koji uvek u pravo vreme sagledava bitne tačke društvenih procesa i njihove prelomne koordinate, Tito je shvatio da osnovni oblik oružane oslobodilačke borbe može biti jedino partizanski rat, rat naoružanog naroda. Njemu je bilo kristalno jasno da partizanski oblik borbe, kao svojevrсни permanentni narodni ustanak, daje realne mogućnosti za prerastanje oslobodilačkog pokreta u opštenarodni rat za oslobođenje zemlje, a istovremeno i za sintezu oslobodilačkog rata i socijalističke revolucije. Pri tome je stalno upozoravao da partizanski rat nije sam sebi svrha, odnosno »da ne sme biti klasična gerila niti samo oblik oružane akcije u pozadini armije«, kao što je kasnije pisao Edvard Kardelj, već »polazni i osnovni oblik i sredstvo svenarodnog ustanka«, zapravo »onaj najpodesniji i jedino mogući oblik revolucionarne mobilizacije, vojne organizacije i akcije ustaničkih snaga, koji omogućava neprekidno kvantitativno i kvalitativno prerastanje partizanske oružane snage ustanka u snažnu oslobodilačku i revolucionarnu armiju.«

Tokom maja i juna 1941. godine svi komunisti i skojevci su organizovani kao ustanički udarni odredi, grupe i desetine, a partijske i skojevske organizacije su otpočele široku akciju prikupljanja oružja. U onim krajevima zemlje gde je teror neprijatelja i kvislinških snaga bio najstrašniji, kao npr. u Lici, Bosanskoj krajini, istočnoj Bosni, Hercegovini, na Kordunu i Baniji, komunisti organizuju zbegove ugroženog naroda u šumama, izvan sela i u planinskim selima, i tu osnivaju ustaničke odrede. Obaveštajno odeljenje italijanske 2. armije izveštva svog komandanta već 4. juna da je u svim krajevima Hrvatske »veći broj Srba samovoljno napustio sela i naoružavši se otišao u šume«.

Aktivnost Partije u tim teškim danima imala je ogroman odjek. Njeni redovi su stalno proširivani; od aprila do jula broj članova Komunističke partije je povećan od 8.000 na 12.000, a još brže je rastao broj članova Saveza komunističke omladine (krajem 1940. godine bilo ih je oko 35.000, a pred početak oružane borbe oko 50.000).

Signal za početak ustanka bio je nemački napad na SSSR — 22. juna. Istog jutra kada se za to saznalo, Tito je sazvaio sednicu

Politbiroa Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije. Zapisnik sa tog istorijskog skupa nije sačuvan, ali o tome šta je odlučeno govori Proglas CK KPJ narodima Jugoslavije. Podsećamo samo na dva poznata stava: obraćajući se narodima i narodnostima Jugoslavije, Centralni komitet Komunističke partije ih je upozoravao da je kucnuo čas za početak borbe do »konačnog nacionalnog i socijalnog oslobođenja«, a komuniste je pozvao da se svrstaju »na čelo radnih i ugnjetenih masa, vodeći ih u borbu protiv fašističkog tlačitelja«. Gotovo identične odluke i stavove usvojila su i ostala partijska rukovodstva u zemlji. Strategija Partije postala je svima jasna i javno proklamovana.

Nekoliko dana kasnije iz Moskve je primljen i radiogram Kominterne. Direktiva Kominterne se u jednom bitnom stavu razlikovala od političke strategije KPJ. Kominternu je insistirala isključivo na borbi protiv nemačkih okupatora, jer je to »najbolji način pružanja pomoći SSSR-u,« a što se tiče klasne komponente — sugerisano je da ostane za neku od narednih etapa. »Mi smo stav Moskve čuli«, kaže drug Tito, ali smo radili po svome. Bili smo uvereni da neće biti ni uspešnog ustanka ni konačne pobede ako narod ne bude siguran da će, pod rukovodstvom KPJ, izvojevati ne samo pobedu nad okupatorom, već i pravo da sam odlučuje o svojoj sudbini. Još pre 22. juna — govorio je kasnije drug Tito — »mi smo slali ljude na teren, da uz pomoć mjesnih organizacija i drugova na terenu počnu organizirati diverzantske grupe i partizanske odrede«. Ta je aktivnost proširena direktivama od 22. juna, kada je nemačka i kvislinška policija počela da hapsi komuniste prema ranije sastavljenim spiskovima.

Na sednici Politbiroa od 27. juna umesto dotadašnjeg Vojnog komiteta, osnovanog u aprilu, formiran je Glavni štab narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije. Članovi Štaba su postali članovi Politbiroa, a njegov komandant — generalni sekretar Partije. Ponovo su razmatrani osnovni strategijski problemi dizanja ustanka, koji su konačno pretočeni u odluke i direktive za akciju na istorijskoj sednici 4. jula, u Ribnikarevoj kući na Dedinju. Kako su mi pričali drugovi u Zagrebu, Politbiro CK KPJ nije na tom skupu vršio detaljniju analizu oblika organizovanja i taktike partizanske borbe; ostao je, uglavnom, samo pri opštoj strategijskoj koncepciji — da se bez odgađanja otpočne sa oružanom borbom, primenom partizanske taktike i organizacije. Računalo se, verovatno, na gerilske akcije širih razmera i njihovo postepeno prerastanje u narodne ustanke. Ta ideja je, međutim,

brzo evoluirala, i već krajem jula je sazrela mogućnost dizanja opštnarodnog ustanka. Proglasi od 12. jula (manje) i od 25. jula (mnogo više) to nedvosmisleno potvrđuju. U prvom je CK KPJ pozivao sve narode Jugoslavije da se dignu »svi kao jedan u boj protiv okupatora i njihovih domaćih sluga, krvnika naših naroda.« Na teror, poručivala je Partija, treba odgovoriti »masovnim udarom po najosetljivijim tačkama fašističkih okupatora.«

Kod druga Tita uopšte nije bilo dileme o tome kakav rat treba voditi i ko treba da vodi rat. Na telegram Kominterne od 22. juna, on rezolutno odgovara: »Mi pripremamo narodni ustanak protiv okupatora, jer kod naroda postoji velika spremnost za borbu.« Pripremajući se za oružani ustanak i partizanski rat, Tito je posebno akcentirao dva stanovišta: prvo, neophodnost uključivanja što širih masa u ustanak pod rukovodstvom Partije, i drugo — davanje oružanoj borbi protiv okupatora opštejugoslovenski karakter. Ova druga činjenica bila je snažno apostrofirana već u junskom proglasu CK KPJ: »Narodi Jugoslavije treba da se ujedine bez obzira na politička i verska uverenja, i da jedinstvenom borbom proteraju okupatore iz svoje zemlje«. Prirodno, svaki narod i sve narodnosti su pozvani da sami sebi obezbede slobodu: »Znajte da vaše oslobođenje može i mora biti izvojevano vašim sopstvenim snagama. Ko će nama doneti slobodu ako se mi sami nećemo boriti.«

Poput Lenjina, i drug Tito je izuzetno lucidno spoznao osnovni zakon oružanog ustanka, naime — da »mase moraju znati zašto stupaju u oružanu, krvavu i žestoku borbu«, u ustanak koji »mora biti u tančine svestrano pripremljen, organizovan i rukovođen od revolucionarne avangarde proletarijata«. Još u predvečerje ovih istorijskih događaja (koncem 1940. godine), on je slušaocima partijske škole detaljno objašnjavao političku i vojnu strategiju oružanog ustanka: nije dovoljno da samo avangarda proletarijata bude prožeta saznanjem o potrebi ustanka i da jedino ona bude spremna da se oružanim putem bori za svrgavanje vladajuće klase. Tim saznanjem, spremnošću i sposobnošću Partija mora da nadahne, u prvom redu, najšire slojeve proletarijata, avangardu revolucije, avangardu naroda, koja je sposobna da povuče mase za sobom. Drugim rečima, to znači da Partija mora voditi za sobom većinu radničke klase i većinu radnog naroda uopšte, podrazumevajući tu, u prvom redu, radno seljaštvo i nacionalno ugnjetene mase kao prirodne saveznike proletarijata u revoluciji.

Drugo važno pitanje koje je trebalo hitno rešiti — bio je izbor trenutka za dizanje ustanka. Nije dovoljno da postoji samo revo-

lucionarna situacija, govorio je Tito citirajući Lenjina. Kada sam decembra 1941. godine prvi put sreo druga Tita u Rogatici, dugo mi je govorio o »pravom momentu za ustanak« i o tome kako smo mi »shvatili da je napad fašista na SSSR upravo taj momenat«. Posebno je naglašavao važnost snalaženja i brzine delovanja, jer »svaka propuštena minuta može da ima teških posledica«. Ustanak, međutim, nije pripreman urotnički, za određeni dan, nego kao dugotrajan proces. U nekoliko navrata on upućuje čak i veoma oštre kritike onim partijskim rukovodstvima koja su narodni ustanak suprotstavljala partizanskom ratu: »Ne vidite da između partizanskog rata i narodnog ustanka nema nikakve suprotnosti, nego da je partizanski rat u našim prilikama samo forma narodnog ustanka.« Upravo zbog toga, ustanak »treba da bude neprekidan«, s tim što u takvom ustanku male akcije vode krupnim, jer postepeno mobiliziraju sve veće mase.«

Tito ne govori eksplicitno ni o revoluciji, ali je revolucija očigledno njegovo osnovno usmerenje. Kada tumači pravce delovanja Partije, naročito ujesen 1941. godine, on traži da »Partija rukovodi diferencijacijom koja je počela oštrije da se manifestuje u masama«, i pri tome naglašava da je »zadaca naše partijske organizacije prvenstveno u tome da učvršćuje radničko-seljačko jezgro u nacionalnooslobodilačkom frontu«. Na sličan način savetuje i partijsko rukovodstvo Srbije: nasuprot nedićevskim i raznim četničkim velikosrpskim bandama koje uspostavljaju svoju vlast u Srbiji, komunisti treba da postavljaju parolu borbe za istinsku demokratsku narodnu vlast, koja će narodu dati sva demokratska prava. Titu je jasno da ustanak, kao permanentni partizanski rat, nije moguće organizovati, voditi i u tom ratu »izvojeovati pobjedu nad okupatorom bez svjesnog i dobrovoljnog učešća osnovnih slojeva naroda«. Rušenje aparata stare vlasti i vlasti okupatora pretpostavljalo je istovremeno i mukotrpan proces borbe za stvaranje nove vlasti. Rukovodstvo Partije, je, svakako, dobro znalo i za sovjete i za aprilske komunare, ali se opredelilo za onaj tip narodne vlasti koji i svojim sadržajem i svojim oblikom najdublje odgovara jugoslovenskim uslovima, našoj specifičnoj situaciji. U skladu s tim, prihvaćen je i naziv nove vlasti — narodnooslobodilački odbori.

Opredelivši se za premeštanje CK KPJ u Beograd, Tito je na Majskom savetovanju objasnio da »tamo ima više mogućnosti« zato što je »jugoslovenska vlada pobjegla, a okupator još nema organizovanu domaću kvislinšku vlast«. To, međutim, nije isključivalo potrebu i obavezu maksimalne budnosti i konspiracije. De-

lovati u nacističkom osinjaku i nadohvat policije koja je ostala gotovo netaknuta nakon sloma bivše države, a koja je uz to imala i ogromna iskustva u borbi protiv komunista i naprednih snaga uopšte — mogla je samo monolitna, očeličena i jedinstvena organizacija prekaljenih boraca, kojima je tu snagu i veru udahnuo novo rukovodstvo Partije i Tito lično. Zahvaljujući toj i takvoj snazi Partije, on je mogao da provede u Beogradu 133 dana najstrašnijeg jugoslovenskog leta. Živeo je u dubokoj ilegalnosti, što je i razumljivo, ali je svakog trenutka bio informisan o zbivanjima u gradu i šire. Za nešto više od 4 meseca promenio je pet stanova, ali se najduže zadržao u vili inženjera Nenadovića. Sa legitimacijom na ime inženjera Slavka Kolar, tu je ostao do 10. septembra, održavajući gotovo svakodnevno kontakte sa partijskim rukovodstvom i sav okrenut organizovanju opštenarodnog ustanka i razradi partizanske strategije.

Upravo tu, u Nenadovićevoj vili, izrečena je istorijska misao, koja je ubrzo postala jedan od aksioma političke i vojne strategije: ko će nam doneti slobodu, ako se mi sami nećemo za nju boriti. S takvim opredeljenjem Tito je 4. jula krenuo u Botičevu ulicu na sastanak Politbiroa, na kojem su donete dalekosežne istorijske odluke o početku opštenarodnog oslobodilačkog rata na tlu Jugoslavije. Njegova misao je, kao i uvek, kristalno jasna: moramo stvarati svoj front, svoje ustanke, svoju vojsku; svoju sudbinu uzimamo u vlastite ruke. Ta opšta načela su pretočena u konkretnu političku i vojnu strategiju, čije opšte okvire uobličava u nekoliko ključnih principa: prvo, oslonac na najšire narodne mase u svim krajevima Jugoslavije; drugo, dosledna orijentacija na permanentnu oružanu borbu i stvaranje jake oružane sile; treće, stvaranje što većih slobodnih teritorija kao bitne pretpostavke za vojnu i političku mobilizaciju ljudstva i organizovanje narodne vlasti; četvrto, uspešno pronalaženje za svaku etapu rata i revolucije najprikkladnijih oblika vojne organizacije; peto, originalna partizanska taktika.

Tako je 4. jula drugovima iz »štaba revolucije« Tito objašnjavao taktiku partizanskog rata i zadatke partizanskih odreda u dizanju narodnih ustanaka. Ali već tada on razmišlja i o stvaranju krupnijih vojnih formacija, koje će »biti sposobne za izvođenje značajnijih operacija«. Mnogo godina kasnije, u jednom razgovoru o tome šta je oslobodilački rat dao novog u teoriji i praksi oslobodilačkih i revolucionarnih ratova savremene epohe, on je u nekoliko reči genijalno uopštio iskustva tih prvih ratnih zbiva-

nja: »Cjelokupna praksa naše oslobodilačke borbe pokazuje kako nikada nije bilo opasnosti da se naš oružani ustanak svede na nivo gerile ili pokreta otpora, jer se kod nas odvijao, organiziran od Komunističke partije, ustanak i beskompromisni oslobodilački rat sa dalekosežnim ciljevima«. Takav sud je mogao dati jedino on, jer je istovremeno bio i vrhovni komandant Narodnooslobodilačke vojske i generalni sekretar Komunističke partije vodeće snage revolucije. Kako kaže Kardelj, Josip Broz nikada nije bio samo vojnik, a da istovremeno nije bio i političar, i nikada nije bio samo političar u čijim opredeljenjima nije bilo i genijalnog smisla vojnog stratega. Tačnije, Tito je uvek bio revolucionar — realista (E. Kardelj), koji je dublje od mnogih spoznao istorijske i društvene okvire vremena kojem pripada, i koji je baš zbog toga uspeo da na tlu Jugoslavije reši istorijski zadatak: pokrene sveopštu narodnooslobodilačku antifašističku borbu i istovremeno utka u nju revolucionarne procese najširih razmera.

Bila je to orijentacija koja je naš narodnooslobodilački pokret učinila masovnijim, vojnički organizovanijim i, po ostvarenim rezultatima, neuporedivo uspešnijim od svih oslobodilačkih pokreta u Evropi. U stvari, naš narodnooslobodilački pokret je jedini u celoj Evropi stvorio takve oružane snage koje su mogle da uspostave samostalan front i da, u autentičnom revolucionarnom izrastanju do tada nepoznatom u istoriji, povežu savezničke frontove u Mađarskoj i Italiji.